

Sygn. akt V CSK 384/11

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 września 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Lech Walentynowicz (przewodniczący)

SSN Wojciech Katner

SSA Władysław Pawlak (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa R. Z.
przeciwko Skarbowi Państwa - Dyrektorowi Zakładu Karnego w C.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 13 września 2012 r.,
skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 11 maja 2011 r.,

- 1. oddala skargę kasacyjną;**
- 2. zasądza od powoda na rzecz Skarbu Państwa - Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa kwotę 2700 (dwa tysiące siedemset) zł tytułem kosztów postępowania kasacyjnego;**
- 3. przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego adwokatowi D. D. kwotę 2700 (dwa tysiące siedemset) zł, powiększoną o kwotę podatku od towarów i usług, tytułem**

nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.

Uzasadnienie

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny oddalił apelację powoda od wyroku Sądu Okręgowego, którym oddalone zostało jego powództwo skierowane przeciwko Skarbowi Państwa - Dyrektorowi Zakładu Karnego w C. o zapłatę kwoty 200 000 zł tytułem zadośćuczynienia za naruszenie jego dóbr osobistych w czasie odbywania przez niego kary pozbawienia wolności.

Sądy obu instancji ustaliły, iż powód przebywał w Zakładzie Karnym w C. od 21 listopada 2006 r. do 29 października 2009 r., z przerwą w okresie od 18 maja 2007 r. do 18 lipca 2007 r. Zdarzało się, że odbywał karę pozbawienia wolności w celach, w których powierzchnia na jednego osadzonego nie odpowiadała normie 3 m². Przez pewien czas powód był też zatrudniony w tym Zakładzie Karnym. W początkowym okresie odbywania przez powoda kary izolacyjnej w Zakładzie Karnym w C. został zakończony generalny remont, w czasie którego wymieniono instalacje wodno-kanalizacyjną, elektryczną i wentylacyjną. Wytynkowano i wymalowano ściany w celach, wymieniono całą stolarkę okienną, drzwi, kaloryfery i pion grzewczy. Zainstalowano nowe wyposażenie kąpoków sanitarnych w sposób zapewniający skazanym poczucie intymności. Powód miał zapewnione właściwe warunki higieniczne i sanitarne. Cele, w których przebywał, miały zamknięty kąpok sanitarny i zainstalowaną umywalkę oraz miskę ustępową z dostępem do wody zimnej, a w wyznaczonych godzinach także do ciepłej wody. Osadzeni, w tym powód, byli wyposażeni w środki higieny osobistej, zaś środki czystości do utrzymania celi wydawane były im co miesiąc oraz w miarę zgłaszanych przez nich potrzeb. Przerwy w dostawie mediów były krótkotrwałe i niezależne od administracji zakładu. W celach utrzymywana była odpowiednia temperatura, regulowana w oparciu o automatykę pogodową. Nie była zakłócana cisza nocna ponad konieczność wynikającą z przestrzegania obowiązujących procedur wewnętrznych Zakładu Karnego oraz bezpieczeństwa osadzonych.

W dniu 15 grudnia 2006 r. z uwagi na wzrost zaludnienia w Zakładzie Karnym, spowodowanym transportem osadzonych z przygotowywanego do remontu Aresztu Śledczego w B., zaistniała potrzeba przeniesienia powodowa do innej celi. Wobec odmowy z jego strony przeprowadzki do celi wskazanej przez funkcjonariuszy służby więziennej o nr 64, został zakwaterowany w celi nr 9, która wymagała odpowiedniego wyposażenia. Przez

okres 3 dni powód – na co wyraził zgodę – spał na materacu na podłodze. Z tego tytułu powód nie zgłaszał skarg do administracji Zakładu Karnego. Wskutek przetransportowania części osadzonych z Aresztu Śledczego, w Zakładzie Karnym w C. doszło do przeludnienia. Jednak dyrektor tego Zakładu zgodnie z art. 248 § 1 k.k.w. kilkakrotnie informował sędziego penitencjarnego o konieczności umieszczenia osadzonych w celach, w których powierzchnia na jedną osobę wyniosła mniej niż 3 m².

Powód w czasie pobytu w pozwanym Zakładzie miał zagwarantowaną odpowiednią ilość czasu do spędzania poza celą. Miał możliwość korzystania z codziennych spacerów, czytania prasy, uczestnictwa w zajęciach kulturalno-oświatowych i świetlicowych, w praktykach religijnych czy w kontaktach z najbliższymi. Dodatkowo istniała możliwość uczestnictwa w zajęciach ogólnozakładowych. W Zakładzie Karnym w C. były poza tym organizowane zajęcia readaptacyjne, jak z języków angielskiego oraz niemieckiego, promocji i higieny zdrowia, a także zajęcia plastyczne. Organizowano również kursy zawodowe m.in. komputerowy oraz z zakresu obsługi kas fiskalnych, malarza, tynkarza oraz drukarza. Mimo tych możliwości spędzania czasu poza celą, powód z własnej woli z nich - poza biblioteką - nie korzystał. Powód nie zgłaszał też problemów w kontaktach ze współosadzonymi.

W motywach prawnych Sąd pierwszej instancji analizując przepisy art. 23 k.c., art. 24 k.c. w zw. z art. 448 k.c., art. 30, 40, 41 i 47 Konstytucji RP oraz art. 10 ust. 1 Paktu Praw Osobistych i Publicznych i art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, a także przywołując stosowne orzecznictwo Sądu Najwyższego doszedł do przekonania, że w stanie faktycznym tej sprawy brak jest podstaw do uwzględnienia nawet w części roszczenia powoda. Bowiem poza umieszczeniem go w celach o powierzchni mniejszej niż 3 m² na osobę, miał w nich zapewnione odpowiednie warunki oraz mógł korzystać z szerokiej gamy zajęć o charakterze kulturalnym, rekreacyjnym i edukacyjnym, z których w większości nie korzystał z własnej woli. Jego pobyt przez okres 3 dni w celi wyposażonej w materac zamiast łóżka miał miejsce za jego zgodą.

Przebywanie powoda w przeludnionych celach nie było spowodowane działaniami nakierowanymi przeciwko niemu, lecz dotyczyły również innych osadzonych. Przeludnienie to nie wykraczało poza granice, które mogłyby stanowić o naruszeniu jego godności.

Uzasadnienie prawne Sądu Okręgowego, podzielił Sąd Apelacyjny wskazując, że przyznanie zadośćuczynienia pieniężnego na podstawie art. 448 k.c. ma charakter fakultatywny, a podstawowym kryterium decydującym o możliwości uwzględnienia tego rodzaju roszczenia jest stopień winy naruszcyciela. Tymczasem pozwany Zakład Karny – co wynika z poczynionych ustaleń faktycznych – dołożył starań, aby warunki pobytu osadzonych były możliwie jak najlepsze, czemu służyły wykonane w szerokim zakresie prace remontowe i modernizacyjne.

W skardze kasacyjnej opartej na drugiej podstawie przewidzianej w art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c., powód zaskarżając wyrok Sądu drugiej instancji w całości, domagał się jego uchylenia i przekazania temu Sądowi sprawy do ponownego rozpoznania oraz zasądzenia kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych, względnie przyznania pełnomocnikowi kosztów pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu, które nie zostały pokryte nawet w części.

Zarzucił naruszenie przepisów postępowania, które to uchybienie mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy, a to: art. 378 § 1 k.p.c., poprzez niewzięcie pod uwagę z urzędu nieważności postępowania wywołanej przyczyną wskazaną w art. 379 pkt 2 *in fine* k.p.c.; art. 386 § 2 k.p.c. poprzez oddalenie apelacji, pomimo konieczności uchylenia zaskarżonego wyroku, zniesienia postępowania w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazania sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu wskazał, że w rozprawach przed Sądem pierwszej instancji w dniach 18 marca 2009 r. i 16 września 2009 r. brali udział po stronie powoda pełnomocnicy substytucyjni, którzy nie legitymowali się pełnomocnictwem, jak również nie dołączyli dokumentu pełnomocnictwa w późniejszym czasie. W obu wypadkach Sąd Okręgowy nie wydał postanowienia w trybie art. 97 § 1 k.p.c., ani nie określił terminu zgodnie z § 2 tegoż artykułu.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną strona pozwana zastępowana przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa wniosła o jej oddalenie z zasądzeniem kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw. W granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania przed Sądem drugiej instancji. Zatem co do zasady Sąd Najwyższy nie jest uprawniony do badania nieważności postępowania przed Sądem pierwszej instancji. Takie badanie jest jednak możliwe, jeżeli w skardze kasacyjnej został sformułowany zarzut naruszenia przez Sąd drugiej instancji art. 386 § 2 k.p.c., poprzez nie uwzględnienie nieważności postępowania przed Sądem pierwszej instancji (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 października 2009 r. II CSK 156/09, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2007 r. V CSK 62/07).

Z drugiej jednak strony nieważność postępowania, którą Sąd drugiej instancji z urzędu nie uwzględnił, stanowi uzasadnioną podstawę skargi tylko wtedy, gdy miała istotny wpływ na wynik w sprawie, co jest konsekwencją treści przepisu art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. normującego podstawę skargi kasacyjnej w postaci naruszenia przepisów postępowania (w niniejszej sprawie art. 386 § 2 k.p.c. w zw. z art. 378 § 1 k.p.c.), jeżeli uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy.

W skardze kasacyjnej powód nie podjął nawet próby wykazania, iż popełnione przez Sąd pierwszej instancji uchybienia mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy, a w konsekwencji aby w ogóle można było mówić o nieważności postępowania przed Sądem Okręgowym. Tymczasem na rozprawie w dniu 18 marca 2009 r. pełnomocnik substytucyjny, który nie dysponował pełnomocnictwem, w związku z doręczeniem mu odpowiedzi na pozew złożył tylko wniosek o określenie terminu 14 dni celem ustosunkowania się do podniesionych w tym piśmie zarzutów i zgłoszenia ewentualnych wniosków dowodowych. Sąd Okręgowy uwzględnił ten wniosek i odroczył rozprawę z terminem na piśmie. W określonym terminie pismo procesowe zostało wniesione przez pełnomocnika

głównego (k. 50, 193-196). Na wspomnianej rozprawie nie było prowadzone postępowanie dowodowe, jak też pełnomocnicy nie składali oświadczeń co do istoty sprawy i kierunku procedowania. Z kolei na rozprawie w dniu 16 września 2009 r. (k. 299) czynności rzekomego pełnomocnika substytucyjnego ograniczyły się do podtrzymania żądania pozwu i podanej w piśmie z dnia 5 sierpnia 2009 r. sporządzonym przez pełnomocnika głównego, podstawy prawnej jak i zgłoszonych tam wniosków dowodowych (k. 221, 284-285). Pełnomocnik strony przeciwnej podtrzymał swoje stanowisko i zgłosił wniosek o przeprowadzenie dowodu z zeznań świadka. Sąd Okręgowy jedynie dopuścił dowód z zeznań tegoż świadka, a także z uzupełniającego przesłuchania stron (ale dowodów tych na rozprawie w dniu 16 września 2009 r. nie przeprowadził) oraz wezwał stronę pozwaną do przedłożenia dokumentacji z leczenia szpitalnego powoda i w tym celu rozprawę odroczył.

W tym stanie faktycznym stwierdzić trzeba, że udział pełnomocników substytucyjnych na dwóch rozprawach, którzy nie legitymowali się pełnomocnictwem, nie miał jakiegokolwiek wpływu na wynik sprawy i w istocie rzeczy nie powodował nieważności postępowania przed Sądem pierwszej instancji. W konsekwencji Sąd drugiej instancji nie uwzględniając faktu działania rzekomych pełnomocników w nieistotnej części procesu przed Sądem pierwszej instancji, nie naruszył art. 386 § 2 k.p.c. w zw. z art. 378 § 2 k.p.c.

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego w oparciu o przepisy art. 98 § 1 i 3, art. 99 k.p.c. oraz art. 11 ust. 3 ustawy z dnia o Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 398²¹ k.p.c.

Mając na uwadze treść § 2 noweli z dnia 3 lutego 2012 r. (Dz. U. poz. 149) do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu - zwanego dalej „rozp.”, wynagrodzenie za zastępstwo procesowe zostało określone w oparciu o § 6 pkt 6 rozp. w zw. z § 12 ust. 4 pkt 2 rozp., przy czym ze względu na zastępstwo strony pozwanej przez Prokuratorię Generalną dopiero w postępowaniu kasacyjnym należało zastosować 75% stawkę minimalną.

O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu w postępowaniu kasacyjnym orzeczono na podstawie § 19 i § 20 w zw. z § 6 pkt 6, § 13 ust. 4 pkt. 2 i § 2 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. nr 163, poz. 1348 z późn. zm.) w zw. z § 2 noweli z dnia 3 lutego 2012 r. (Dz. U. poz. 150). Z uwagi na to, że ustanowiony dla powoda w postępowaniu kasacyjnym pełnomocnik z urzędu nie występował przed Sądem drugiej instancji należało zastosować 75% stawki minimalnej.